

SCIENCE
PROBLEMS.UZ

ISSN 2181-1342

Actual problems of social and humanitarian sciences
Актуальные проблемы социальных и гуманитарных наук

**Ijtimoiy-gumanitar
fanlarning dolzarb
muammolari**

7/S-son (4-jild)

2024

SCIENCEPROBLEMS.UZ

ИЖТИМОЙ-ГУМАНИТАР ФАНЛАРНИНГ ДОЛЗАРБ МУАММОЛАРИ

№ S/7 (4) - 2024

**АКТУАЛЬНЫЕ ПРОБЛЕМЫ СОЦИАЛЬНО-
ГУМАНИТАРНЫХ НАУК**

ACTUAL PROBLEMS OF HUMANITIES AND SOCIAL SCIENCES

ТОШКЕНТ-2024

БОШ МУҲАРРИР:

Исанова Феруза Тулқиновна

ТАҲРИР ҲАЙЪАТИ:

07.00.00-ТАРИХ ФАНЛАРИ:

Юлдашев Анвар Эргашевич – тарих фанлари доктори, сиёсий фанлар номзоди, профессор, Ўзбекистон Республикаси Президенти ҳузуридаги Давлат бошқаруви академияси;

Мавланов Уктам Махмасабирович – тарих фанлари доктори, профессор, Ўзбекистон Республикаси Президенти ҳузуридаги Давлат бошқаруви академияси;

Хазраткулов Абдор – тарих фанлари доктори, доцент, Ўзбекистон давлат жаҳон тиллари университети.

Турсунов Равшан Нормуратович – тарих фанлари доктори, Ўзбекистон Миллий Университети;

Холикулов Ахмаджон Боймаҳамматович – тарих фанлари доктори, Ўзбекистон Миллий Университети;

Габриэльян Софья Ивановна – тарих фанлари доктори, доцент, Ўзбекистон Миллий Университети.

Саидов Сарвар Атабулло ўғли – катта илмий ходим, Имом Термизий халқаро илмий-тадқиқот маркази, илмий тадқиқотлар бўлими.

08.00.00-ИҚТИСОДИЁТ ФАНЛАРИ:

Карлибаева Рая Хожабаевна – иқтисодиёт фанлари доктори, профессор, Тошкент давлат иқтисодиёт университети;

Насирходжаева Дилафруз Сабитхановна – иқтисодиёт фанлари доктори, профессор, Тошкент давлат иқтисодиёт университети;

Остонокулов Азамат Абдукаримович – иқтисодиёт фанлари доктори, профессор, Тошкент молия институти;

Арабов Нурали Уралович – иқтисодиёт фанлари доктори, профессор, Самарқанд давлат университети;

Худойқулов Садирдин Каримович – иқтисодиёт фанлари доктори, доцент, Тошкент давлат иқтисодиёт университети;

Азизов Шерзод Ўктамович – иқтисодиёт фанлари доктори, доцент, Ўзбекистон Республикаси Божхона институти;

Хожаев Азизхон Саидалоҳонович – иқтисодиёт фанлари доктори, доцент, Фарғона политехника институти

Холов Актам Хатамович – иқтисодиёт фанлари бўйича фалсафа доктори (PhD), доцент, Ўзбекистон Республикаси Президенти ҳузуридаги Давлат бошқаруви академияси;

Шадиева Дилдора Хамидовна – иқтисодиёт фанлари бўйича фалсафа доктори (PhD), доцент в.б, Тошкент молия институти;

Шакарров Қулмат Аширович – иқтисодиёт фанлари номзоди, доцент, Тошкент ахборот технологиялари университети

09.00.00-ФАЛСАФА ФАНЛАРИ:

Ҳакимов Назар Ҳакимович – фалсафа фанлари доктори, профессор, Тошкент давлат иқтисодиёт университети;

Яхшиликков Жўрабой – фалсафа фанлари доктори, профессор, Самарқанд давлат университети;

Ғайбуллаев Отабек Мухаммадиевич – фалсафа фанлари доктори, профессор, Самарқанд давлат чет тиллар институти;

Саидова Камола Усканбаевна – фалсафа фанлари доктори, “Tashkent International University of Education” халқаро университети;

Ҳошимхонов Мўмин – фалсафа фанлари доктори, доцент, Жиззах педагогика институти;

Ўроқова Ойсулв Жамолддиновна – фалсафа фанлари доктори, доцент, Андижон давлат тиббиёт институти, Ижтимоий-гуманитар фанлар кафедраси мудири;

Носирходжаева Гулнора Абдукаҳхаровна – фалсафа фанлари номзоди, доцент, Тошкент давлат юридик университети;

Турдиев Бехруз Собирович – фалсафа фанлари бўйича фалсафа доктори (PhD), доцент, Бухоро давлат университети.

10.00.00-ФИЛОЛОГИЯ ФАНЛАРИ:

Ахмедов Ойбек Сапорбаевич – филология фанлари доктори, профессор, Ўзбекистон давлат жаҳон тиллари университети;

Кўчимов Шухрат Норқизилович – филология фанлари доктори, доцент, Тошкент давлат юридик университети;

Ҳасанов Шавкат Аҳадович – филология фанлари доктори, профессор, Самарқанд давлат университети;

Бахронова Дилрабо Келдиёровна – филология фанлари доктори, профессор, Ўзбекистон давлат жаҳон тиллари университети;

Мирсанов Ғайбулло Қулмуродович – филология фанлари доктори, профессор, Самарқанд давлат чет тиллар институти;

Салахутдинова Мушарраф Исамутдиновна – филология фанлари номзоди, доцент, Самарқанд давлат университети;

Кучкаров Раҳман Урманович – филология фанлари номзоди, доцент в/б, Тошкент давлат юридик университети;

Юнусов Мансур Абдуллаевич – филология фанлари номзоди, Ўзбекистон Республикаси Президенти ҳузуридаги Давлат бошқаруви академияси;

Саидов Улугбек Арипович – филология фанлари номзоди, доцент, Ўзбекистон Республикаси Президенти ҳузуридаги Давлат бошқаруви академияси.

12.00.00-ЮРИДИК ФАНЛАР:

Аҳмедшаева Мавлюда Ахатовна – юридик фанлар доктори, профессор, Тошкент давлат юридик университети;

Мухитдинова Фирюза Абдурашидовна – юридик фанлар доктори, профессор, Тошкент давлат юридик университети;

Эсанова Замира Нормуратовна – юридик фанлар доктори, профессор, Ўзбекистон Республикасида хизмат кўрсатган юрист, Тошкент давлат юридик университети;

Ҳамроқулов Баҳодир Мамашарифович – юридик фанлар доктори, профессор в.б., Жаҳон иқтисодиёти ва дипломатия университети;

Зулфиқоров Шерзод Хуррамович – юридик фанлар доктори, профессор, Ўзбекистон Республикаси Жамоат хавфсизлиги университети;

Хайитов Хушвақт Сапарбаевич – юридик фанлар доктори, профессор, Ўзбекистон Республикаси Президенти ҳузуридаги Давлат бошқаруви академияси;

Асадов Шавкат Ғайбуллаевич – юридик фанлар доктори, доцент, Ўзбекистон Республикаси Президенти ҳузуридаги Давлат бошқаруви академияси;

Эргашев Икром Абдурасулович – юридик фанлари доктори, профессор, Тошкент давлат юридик университети;

Утемуратов Махмут Ажимуратович – юридик фанлар номзоди, профессор, Тошкент давлат юридик университети;

Сайдуллаев Шахзод Алиханович – юридик фанлар номзоди, профессор, Тошкент давлат юридик университети;

Ҳакимов Комил Бахтиярович – юридик фанлар доктори, доцент, Тошкент давлат юридик университети;

Юсупов Сардорбек Баходирович – юридик фанлар доктори, доцент, Тошкент давлат юридик университети;

Амиров Зафар Актамович – юридик фанлар бўйича фалсафа доктори (PhD), Ўзбекистон Республикаси Судьялар олий кенгаши ҳузуридаги Судьялар олий мактаби;

Жўраев Шерзод Юлдашевич – юридик фанлар номзоди, доцент, Тошкент давлат юридик университети;

Бабаджанов Атабек Давронбекович – юридик фанлар номзоди, доцент, Тошкент давлат юридик университети;

Раҳматов Элёр Жумабоевич – юридик фанлар номзоди, Тошкент давлат юридик университети;

13.00.00-ПЕДАГОГИКА ФАНЛАРИ:

Ҳашимова Дильдархон Уринбоевна – педагогика фанлари доктори, профессор, Тошкент давлат юридик университети;

Ибрагимова Гулнора Хавазматовна – педагогика фанлари доктори, профессор, Тошкент давлат иқтисодиёт университети;

Закирова Феруза Махмудовна – педагогика фанлари доктори, Тошкент ахборот технологиялари университети ҳузуридаги педагогик кадрларни қайта тайёрлаш ва уларнинг малакасини ошириш тармоқ маркази;

Каюмова Насиба Ашуровна – педагогика фанлари доктори, профессор, Қарши давлат университети;

Тайланова Шохида Зайниевна – педагогика фанлари доктори, доцент;

Жуманиёзова Муҳайё Тожиевна – педагогика фанлари доктори, доцент, Ўзбекистон давлат жаҳон тиллари университети;

Ибрахимов Санжар Урунбаевич – педагогика фанлари доктори, Иқтисодиёт ва педагогика университети;

Жавлиева Шахноза Баходировна – педагогика фанлари бўйича фалсафа доктори (PhD), Самарқанд давлат университети;

Бобомуротова Латофат Элмуродовна – педагогика фанлари бўйича фалсафа доктори (PhD), Самарқанд давлат университети.

19.00.00-ПСИХОЛОГИЯ ФАНЛАРИ:

Каримова Василя Маманосировна – психология фанлари доктори, профессор, Низомий номидаги Тошкент давлат педагогика университети;

Ҳайитов Ойбек Эшбоевич – Жисмоний тарбия ва спорт бўйича мутахассисларни қайта тайёрлаш ва малакасини ошириш институти, психология фанлари доктори, профессор

Умарова Навбахор Шокировна – психология фанлари доктори, доцент, Низомий номидаги Тошкент давлат педагогика университети, Амалий психологияси кафедраси мудири;

Атабаева Наргис Батировна – психология фанлари доктори, доцент, Низомий номидаги Тошкент давлат педагогика университети;

Шамшетова Анжим Караматдиновна – психология фанлари доктори, доцент, Ўзбекистон давлат жаҳон тиллари университети;

Қодиров Обид Сафарович – психология фанлари доктори (PhD), Самарканд вилоят ИИБ Тиббиёт бўлими психологик хизмат бошлиғи.

22.00.00-СОЦИОЛОГИЯ ФАНЛАРИ:

Латипова Нодира Мухтаржановна – социология фанлари доктори, профессор, Ўзбекистон миллий университети кафедра мудири;

Сеитов Азамат Пулатович – социология фанлари доктори, профессор, Ўзбекистон миллий университети;

Содиқова Шоҳида Мархабобевна – социология фанлари доктори, профессор, Ўзбекистон халқаро ислом академияси.

23.00.00-СИЁСИЙ ФАНЛАР

Назаров Насриддин Атақулович – сиёсий фанлар доктори, фалсафа фанлари доктори, профессор, Тошкент архитектура қурилиш институти;

Бўтаев Усмонжон Хайруллаевич – сиёсий фанлар доктори, доцент, Ўзбекистон миллий университети кафедра мудири.

ОАК Рўйхати

Мазкур журнал Вазирлар Маҳкамаси ҳузуридаги Олий аттестация комиссияси Раёсатининг 2022 йил 30 ноябрдаги 327/5-сон қарори билан тарих, иқтисодиёт, фалсафа, филология, юридик ва педагогика фанлари бўйича илмий даражалар бўйича диссертациялар асосий натижаларини чоп этиш тавсия этилган илмий нашрлар рўйхатига киритилган.

Ижтимоий-гуманитар фанларнинг долзарб муаммолари” электрон журнали 2020 йил 6 август куни 1368-сонли гувоҳнома билан давлат рўйхатига олинган.

Муассис: “SCIENCEPROBLEMS TEAM” масъулияти чекланган жамияти

Таҳририят манзили:

100070. Тошкент шаҳри, Яккасарой тумани, Кичик Бешёғоч кўчаси, 70/10-уй. Электрон манзил:
scienceproblems.uz@gmail.com

Боғланиш учун телефонлар:

(99) 602-09-84 (telegram).

07.00.00 – TARIX FANLARI

<i>Umurqulov Kamoliddin</i> O'ZBEK XALQINING OILAVIY MAROSIMLARINING TARBIYAVIY AHAMIYATI	9-12
<i>Muhamedov Asror</i> G'ARB RENNESANSIGA TURTKI BO'LGAN OMILLAR	13-22
<i>Jiyanbekova Sharofat Abdikaharovna</i> SOVET DAVRIDA KITOB TAQIQLARIGA NISBATAN O'ZIGA XOS SENZURA AMALIYOTLARI	23-30
<i>Сабитова Коринна Сабировна</i> ШКОЛЬНОЕ И СРЕДНЕ-СПЕЦИАЛЬНОЕ ПЕДАГОГИЧЕСКОЕ ОБРАЗОВАНИЕ В УЗБЕКИСТАНЕ В ГОДЫ ВТОРОЙ МИРОВОЙ ВОЙНЫ	31-37
<i>Vaxabov Azizjon Xamidovich</i> USMONIYLAR SALTANATI VA O`RTA OSIYO XONLIKLARINING O`ZARO DIPLOMATIK HAMDA ELCHILIK ALOQALARI	38-44

08.00.00 – IQTISODIYOT FANLARI

<i>Xolmuradov Musurmon Avlaqulovich</i> MAMLAKATIMIZ TIJORAT BANKLARI AKTIVLARI SAMARADORLIGINI TAKOMILLASHTIRISH MASALALARI	45-51
<i>Madiyev Shaxzod Shodmon o'g'li, Xurramova Zarina Xolboyevna</i> QISHLOQ XO'JALIGI ISHLAB CHIQRISHIDA TEXNIK SALOHİYATDAN FOYDALANISHNING IQTISODIY MOHIYATI VA NAZARIY ASOSLARI	52-57
<i>Самадов Салохиддин Исматович</i> ИННОВАЦИОН ТАДБИРКОРЛИК ФАОЛИЯТИ ВА УНИНГ ИҚТИСОДИЁТДАГИ ЎРНИ.....	58-66
<i>Хуррамов Азамат Файзуллаевич</i> ИНСОН КАПИТАЛИНИ ЖАРАЁН-НАТИЖА ТАМОЙИЛИ АСОСИДА ТАҲЛИЛИ	67-74

09.00.00 – FALSAFA FANLARI

<i>Sharipov Abdukhakimjon Ziyotdinovich</i> YANGI O'ZBEKISTON JAMIYATI TARAQQIYOTI IDEOSFERASIDAGI MA'NAVIY O'ZGARISHLAR DINAMIKASI	75-80
<i>Mustafaev Alimardon Alijonovich</i> THE MAIN VECTORS OF THE EVOLUTION OF COMPARATIVE PHILOSOPHY IN THE CONTEXT OF CONTEMPORARY CIVILIZATIONAL DEVELOPMENT	81-89
<i>Mamasaliev Mirzoulug' Mirsaidovich</i> "G'ARB MADANIYATIDA SABR-TOQAT KONSEPSIYASINING O'ZGARISHI"	90-95
<i>Shadmanov Qurbon</i> FRENIS BEKON INDUKTIV USULI VA TA'LIM, TARBIYA VA O'Z-O'ZINI TARBIYALASH G'OYALARI	96-101

Usmonov Farkhod Lapasovich
PHILOSOPHICAL ANALYSIS FREEDOM OF INFORMATION 102-109

Atakulov Mavlonbek Saitkulovich
YOSHLARNI SOG‘LOM MA‘NAVIY MUHIT ASOSIDA TARBIYALASHDA
FUQAROLIK MAS‘ULIYATI O‘RNI 110-115

10.00.00 – FILOLOGIYA FANLARI

Amanov Abdijabbor Sattarovich
O‘ZBEK TILSHUNOSLIGIDA MURAKKAB SINTAKTIK TUZILMALAR TAHLILI 116-121

Xudoynazarova O‘g‘lonoy Allamurodovna
DINIY BARQAROR BIRIKMALARNING STILISTIK XUSUSIYATLARI 122-125

Hayitova Shohida Erkin qizi
KONSEPT TUSHUNCHASINING TALQINI VA KONSEPTGA OID TADQIQOTLAR
TASNIFI 126-132

Qodirova Mukaddas Tog‘ayevna
TILSHUNOSLIKDA BIZNES DISKURS: TADQIQ, TASNIF VA TAHLIL 133-138

Aripova Aziza Xasanovna
NUTQ MADANIYATI VA NUTQ ODOBI MASALALARINING TARIXIY TAKOMILI 139-143

Tillabayeva Zilola Raxmatillayevna
QARLUQ SHEVALARIDA TABU VA EVFEMIZMLAR QO‘LLANILISHI YUZASIDAN
MULOHAZALAR (SAMARQAND VILOYATI MISOLIDA) 144-148

Axmedova Aziza Komilovna
PSIXIATRIK BADIY TAHLIL ASOSLARI 149-153

Зокирова Шахзода Нодиржон қизи
ТЕЛЕВИЗИОН НУТҚНИНГ РИТОРИК АСПЕКТИ 154-158

Yusupaliyeva Fazilat Yusupaliyevna
METHODS IN TEACHING ENGLISH AND THEIR IMPORTANCE 159-163

Fayzullayeva Dilfuzaxon G‘ulomjon qizi
ADIB QALBIDAN: QAHRAMON RUHIYATIDA YOZUVCHINING IZI..... 164-169

Negmatova Mumtozbeqim
UZBEK TERMINOLOGY FOR BANKING SECTOR 170-174

Omondavlatova Latofat Ne‘matulla qizi
O‘TKIR HOSHIMOVNING “DAFTAR HOSHIYASIDAGI BITIKLAR” ASARIDA QO‘LLANILGAN
LINGVOMADANIY BIRLIKLER TAHLILI 175-178

12.00.00 – YURIDIK FANLAR

Ismaylov Raxat Aminbayevich
NORMA IJODKORLIGI FAOLIYATINI RAQAMLASHTIRISHNING AYRIM NAZARIY-HUQUQIY
MASALALARI 179-183

Сеитниязов Камарбек Парахатович
ДАВЛАТ ФУҚАРОЛИК ХИЗМАТИ ТУШУНЧАСИНИНГ ЎЗИГА ХОС
ХУСУСИЯТЛАРИ 184-191

<i>Нуруллаев Шохрух Шухратуллаевич</i> ҚУРИЛИШДА АТРОФ-МУҲИТНИНГ ҲУҚУҚИЙ МУҲОФАЗАСИ: ДАВЛАТ БОШҚАРУВИ ВА НАЗОРАТИ	192-198
<i>Hamdamov Shahzod Maqsud o'g'li</i> O'ZBEKISTON RESPUBLIKASI ADLIYA VAZIRLIGI TARAQQIYOTINING HUQUQIY ASOSLARI	199-210
<i>Шокиров Ойбек Азизжон ўғли</i> ҚОНУНИЙЛИК НАЗАРИЙ ТУШУНЧАСИ ВА УНИ МАҲАЛЛИЙ ДАВЛАТ ҲОКИМИЯТИ ОРГАНЛАРИ ҚАРОРЛАРИДА ТАЪМИНЛАШНИНГ НОРМАТИВ-ҲУҚУҚИЙ АСОСЛАРИ	211-218
13.00.00 – PEDAGOGIKA FANLARI	
<i>Bozorova Muslima Qodirovna, Istamova Dilnoza Norboyevna</i> RAQAMLI TA'LIM SHAROITIDA BO'LAJAK O'QITUVCHILARNI KASBIY FAOLIYAT UCHUN KO'P BOSQICHLI TAYYORLASH ASOSLARI	219-222
<i>Rabbimova Nodira Tashtemirovna</i> FROM SCALPEL TO BLACKBOARD: HOW MEDICAL TRAINING IS REVOLUTIONIZING PEDAGOGICAL APPROACHES	223-227
<i>Саидова Камола Усканбаевна</i> КОМПАРАТИВНЫЙ АНАЛИЗ МЕТОДОВ ВОСПИТАНИЯ В ВОСТОЧНОЙ ПЕДАГОГИЧЕСКОЙ МЫСЛИ	228-233
<i>Худойназарова Дилрабо Абдурашидовна</i> БЎЛАЖАК ПЕДАГОГЛАРНИ МАЪНАВИЙ ТАРБИЯ ФАОЛИЯТИГА ТАЙЁРЛАШНИНГ ИЖТИМОИЙ-ПЕДАГОГИК ЗАРУРАТИ	234-239
<i>Гаффаров Азизжон Муҳаммадсаидович</i> МУСТАҚИЛ ТАЪЛИМ: МОҲИЯТИ ВА ЗАРУРАТИ	240-245
<i>Buronova Iroda</i> UMUMIY O'RTA TA'LIM MUASSASALARI RAHBARLARIDA MEDIAKOMPITENTLIKNI RIVOJLANTIRISHNING USLUBIY ASOSLARI	246-250
<i>Matyakubova Feruza Egamovna</i> ANATOMY OF LEARNING: BRIDGING THE GAP BETWEEN MEDICINE AND MODERN EDUCATION	251-254

Received: 10 September 2024
Accepted: 15 September 2024
Published: 25 September 2024

Article / Original Paper

"CHANGES IN THE CONCEPT OF PATIENCE IN WESTERN CULTURE"

Mamasaliev Mirzoulug Mirsaidovich

Associate professor of the Department of " Social Sciences", Karshi Engineering-Economics Institute

Abstract. "The article examines the essence of the concept of 'tolerance', and the peculiarities of using this term in science and social practice. Special attention is paid to the analysis of modern practices for implementing tolerance in societies with liberal ideology. Attention is drawn to the constant expansion of practices covered by the concept of 'tolerance'. The idea is substantiated that modern Western practices of tolerance lead not to individual changes in society, but to the formation of a new social reality. The article emphasizes the process of forming a new world order, hiding behind the mask of the noble idea of 'progressive tolerance' in Western society: restructuring the value system and manipulating social norms."

Keywords: Globalization, social disintegration, tolerance, social control, transhumanism, false tolerance, social tension, loss of identity, critical thinking, intercultural communication.

"G'ARB MADANIYATIDA SABR-TOQAT KONSEPSIYASINING O'ZGARISHI"

Mamasaliev Mirzoulug' Mirsaidovich

"Ijtimoiy fanlar" kafedراسi dotsenti, Qarshi muhandislik-iqtisodiyot instituti

Annotatsiya. Maqolada "bag'rikenglik" tushunchasining mohiyati, ushbu atamaning fan va ijtimoiy amaliyotda qo'llanilishi xususiyatlari ko'rib chiqiladi. Liberal mafkuraga ega jamiyatlarda bag'rikenglikni joriy etish bo'yicha zamonaviy amaliyotlarni tahlil qilishga alohida e'tibor qaratilmoqda. "Bag'rikenglik" tushunchasi qamrab olgan amaliyotlarni doimiy ravishda kengaytirishga e'tibor qaratiladi. G'arbning zamonaviy bag'rikenglik amaliyoti jamiyatdagi individual o'zgarishlarga emas, balki yangi ijtimoiy voqelikning shakllanishiga olib keladi, degan fikr asoslanadi. Maqolada ezgu g'oya niqobi ostida "G'arb jamiyatidagi "ilg'or tolerantlik" yashiringan yangi dunyoviy tartibotning shakllantirish jarayoni: qadriyatlar tizimini qayta qurish va ijtimoiy me'yorlarni manipulyatsiya qilish" ga urg'u berilgan.

Kalit so'zlar: Globallashuv, Ijtimoiy parchalanish, Bag'rikenglik, Ijtimoiy nazorat, Transhumanism, Soxta bag'rikenglik, Ijtimoiy keskinlik, O'zlikning yo'qolishi, Tanqidiy fikrlash, Madaniyatlararo muloqot.

DOI: <https://doi.org/10.47390/SPR1342V4SI7Y2024N12>

Kirish. Zamonaviy dunyoni bag'rikenglik g'oyasiz tasavvur qilish qiyin. U turli sohalarda - siyosatda, psixologiyada, pedagogikada, diniy amaliyotda va hokazolarda talabga ega. Xalqaro forumlar va maktablarda dars soatlari, ilmiy monografiyalar va internet saytlari bag'rikenglikka bag'ishlangan. Boshqa, bir-biriga o'xshamaydigan odamlarga (madaniyatlar, mamlakatlar, fikrlar va boshqalar) nisbatan bag'rikenglik bilan munosabatda bo'lish zarurati g'oyasi juda muhim, Sababi, nizolar, zo'ravonliklardan xoli bo'lgan jamiyatni topish qiyin. Biroq, ijtimoiy-siyosiy amaliyotda tez-tez sodir bo'lganidek, bu ajoyib g'oya juda noaniq amalga

oshirildi. Natijada, bag'rikenglik so'zining o'zi ko'p odamlarda salbiy reaksiyaga sabab bo'ladi. Bu holat ijtimoiy ilmiy tahlil uchun qiziqarli, chunki u noyob emas - shunga o'xshash metamorfozlar ko'plab boshqa go'zal, olijanob g'oyalar bilan sodir bo'ladi. Ingliz tilidagi internet resurslari empirik asosga aylandi.

Asosiy natijalar. Birinchidan, so'zning o'ziga qaraylik. Etimologik jihatdan u lotincha tolerantia (sabr, sabr) bilan bog'liq. Zamonaviy rus tilida u muloqot jarayonida sub'ektning xulq-atvorining xususiyatini bildiradi; shaxsning kimgadir yoki biror narsaga nisbatan bag'rikengligi [1] "munosabatni tavsiflovchi axloqiy sifat boshqa irqga, millatga, madaniy an'anaga, diniy konfessiyaga mansub shaxs teng darajada munosib shaxs [6]. E'tibor bering, bu so'z rus tilida uzoq vaqtdan beri ishlatilgan bo'lsa-da, qayta qurishdan oldin u oddiy nutqda ayniqsa talab qilinmagan va shuning uchun rus tilining tushuntirish lug'atlarida har doim ham tilga olinmagan.

Ba'zi mualliflar "tolerantlik" so'zi bizning tilimiz uchun ko'proq organik ekanligini ta'kidlaydilar. Ushbu tushunchalar qanday bog'liq? Ilmiy adabiyotlarda bu savolga turlicha javoblar mavjud. Ba'zi mualliflar bu so'zlarni sinonim deb hisoblashadi, boshqalari ularning farqlariga e'tiborni qaratadi. Shu bilan birga, farq ham turlicha talqin qilinadi. I.G. Artsybashevning fikricha, rus xalqi uchun tushunarli bo'lgan "bag'rikenglik" so'zi rahm-shafqat, iltifot va hamdardlik kabi o'ziga xos ma'nolarni anglatadi. Qizig'i shundaki, u boshqa tillarda (jumladan, romano-german guruhida) shunga o'xshash vaziyatni topadi [2]. Boshqalar esa, "bag'rikenglik turli vektorlarga ega: azob-uqubat tajribasi, sabr-toqatga olib keladi va aniq optimistik nuqtai nazar bilan qiziqish tajribasi bag'rikenglikka olib keladi" [7], deb hisoblashadi.

Britaniyalik immunolog P. Medavar ushbu so'zni tananing immun tizimining transplantatsiya qilingan begona to'qimalarga bardoshlilikini belgilash uchun ishlatgan. Biologiya va tibbiyotda bag'rikenglik deganda tananing o'ziga zarar bermasdan tashqi yoki ichki tabiatning salbiy ta'siriga dosh berish qobiliyati tushuniladi [7]. Ko'rib turganingizdek, bu holda biz tanaga potentsial xavf tug'diradigan muayyan vaziyat haqida gapiramiz. Tolerantlik tushunchasi psixologiyada ham qo'llaniladi. U yerda juda ko'p talqinlar mavjud. Tadqiqotchilar ushbu yondashuvlarni ikkita asosiy yo'nalishda birlashtirishni taklif qilishadi:

- 1) atrof-muhitning salbiy ta'siriga qarshilik ko'rsatadigan individual xususiyat;
- 2) "boshqa shaxsning harakatlaridan nisbiy mustaqillikda ochiqlik asosida boshqa shaxsga nisbatan tajovuzkor bo'lmagan xatti-harakatlar bilan shug'ullanish" qobiliyati.

Biroq, "bag'rikenglik" so'zini juda ko'p odamlar uchun dolzarb qilgan tibbiyot, biologiya yoki hatto psixologiya emas edi. Ijtimoiy-siyosiy amaliyotlar uni shunday qildi. Tarixiy jihatdan bag'rikenglikning birinchi shakli (ifodali, ongli amaliyot sifatida) diniy bag'rikenglik edi, deb ishoniladi.

Ushbu maqola doirasida bag'rikenglik tarixini batafsil ko'rib chiqmasdan, biz faqat boshlang'ich nuqtasini ko'rsatamiz. Mutaxassislar bunday amaliyotlarning kelib chiqishini XVI asrda, Fransiyada diniy sohada bag'rikenglikni belgilovchi bir qator qonunlar chiqarilgan paytda topadilar [3,]. Zamonaviy amaliyotlar ushbu boshlang'ich bosqichga nisbatan ancha rivojlangan va hozirda bag'rikenglik liberal mafkuraga ega jamiyatlarda ijtimoiy-madaniy dominantlardan biridir. Ushbu amaliyotning ahamiyati YUNESKO tomonidan 1995 yilda qabul qilingan bag'rikenglik tamoyillari deklaratsiyasida ko'rsatilgan [9] (biz uning nomini o'zbek tilidagi tarjimada qabul qilingan tarzda beramiz, inglizcha versiyada "tolerance" so'zi

ishlatiladi). Tolerantlik tamoyillari deklaratsiyasi shaklan qonuniy, lekin mohiyatan siyosiy manifestdir, chunki u bag'rikenglik muammosi zamonaviy dunyo arxitekturasi uchun shunchalik muhimki, uni alohida davlatlar ixtiyoriga qoldirib bolmasligini ko'rsatadi. U milliy boshqaruv sub'ekti sifatida tasniflanadi.

Bag'rikenglik muammolariga alohida e'tibor urush xavfining oldini olish, zo'ravonlik, tajovuz va kamsitishning turli ko'rinishlariga qarshi turish zarurligi bilan asoslanadi. (ksenofobiya) Bag'rikenglik mavzusi globallashuv, jamiyatda hamjihatlikni, inson huquq va erkinliklarini ta'minlash kontekstiga mos keladi. Deklaratsiyada bag'rikenglik "dunyomiz madaniyatlarining boy xilma-xilligini, o'zimizni ifoda etish shakllarimizni va inson individualligini ifodalash usullarini hurmat qilish, qabul qilish va to'g'ri tushunish" sifatida izohlanadi. Ta'kidlanganidek bag'rikenglik yon berish, o'z e'tiqodidan voz kechishni anglatmaydi va hech kimga biron bir qarashni yuklashni anglatmaydi.

Diskriminatsiya, zo'ravonlik, marginallashtirish, ham ijtimoiy, ham siyosiy hayotni chetlab o'tish murosasizlikning namoyon bo'lishi shakllari sifatida qayd etilgan. Zamonaviy dunyoda kuchli targ'ib qilingan bag'rikenglik g'oyasi o'z mazmunini kengaytirdi. Agar ilgari u asosan diniy, etnik va irqiy tafovutlar bilan bog'liq munosabatlar sohasi bilan bog'liq bo'lsa, endi bag'rikenglik namoyon bo'lishi mumkin bo'lgan va kerak bo'lgan sub'ektlar ro'yxati sezilarli darajada boyitildi. Tolerantlik turlarining u namoyon bo'ladigan predmetiga ko'ra bir qancha tasniflari mavjud [7], [8]. Diniy, etnik, irqiy, siyosiy, ijtimoiy, madaniy, gender, jinsiy orientatsiya, fiziologik, yosh, ta'lim, pedagogik, ilmiy, ma'muriy, diplomatik, ekologik bag'rikenglik mavjud. Katta ehtimol bilan, bu ro'yxat yangilanadi. Jamiyatda barqaror qarama-qarshilik shakllanadigan har qanday omil yangi turdagi bag'rikenglikni keltirib chiqarishi mumkin.

Keling, yaqin kelajakda raqamli bag'rikenglik dolzarb bo'lishi mumkinligini taklif qilaylik - raqamli texnologiyalardan foydalanish bo'yicha turli xil qarashlar va amaliyotlarga ega bo'lgan odamlarga dushman bo'lmagan (hurmatli yoki neytral) munosabat (biz noaniq baholangan bunday texnologiyalar haqida gapiramiz. jamiyat, masalan, maxsus raqamli kodlarni belgilash, chiplarni implantatsiya qilish). Tolerantlik tushunchasini kengaytirish ijobiy omil sifatida baholanishi va ma'qullanishi mumkin, chunki bu odamlarning, bir tomondan, o'ziga xosligini (o'ziga xosligi, farqi), ikkinchi tomondan, o'z hayoti uchun mas'uliyatini chuqurroq anglash bilan bog'liq. Boshqa odamlarga munosabatni ongli ravishda tanlash bunday so'zsiz baholashga zamonaviy dunyoda bag'rikenglik g'oyalarini amalga oshirish amaliyoti to'sqinlik qilmoqda. Ushbu amaliyotning salbiy ko'rinishlari shunchalik ko'pki, endi alohida misollarni ko'rib chiqish mantiqiy emas. Muammo ancha jiddiyroq. Ko'rinib turibdiki, biz bag'rikenglik g'oyasining individual buzilishlari haqida emas, balki yangi ijtimoiy voqelikni shakllantirish haqida gapirishimiz kerak. Bunday xulosa chiqarishga nima imkon beradi? Keling, ba'zi dalillarni keltiraylik.

Tolerantlik - bu boshqa odamlarga nisbatan muayyan munosabat. "Men - Boshqa" munosabati M.Veber tomonidan "ijtimoiy harakat" toifasi yordamida aniqlangan ijtimoiy materiyaning bir xil asosiy yacheykasidir [4]. Shu nuqtai nazardan qaraganda, bag'rikenglik (har qanday shaklda va darajada amalga oshiriladi) ijtimoiy materiyaning asosiy tuzilmalarining sifat xususiyatidir. Yuqorida aytganimizdek, bag'rikenglik jamiyatda qadimdan maqsadli shakllana boshlagan. Ammo keyin bu yangi ijtimoiy voqelikni keltirib chiqarmadi,

chunki bag'rikenglikning o'zi tabiatan parcha-parcha edi: u hayotning juda kam sohalariga (munosabatlar sub'ektlariga) tegishli va baribir shaxsiy tanlov masalasi edi.

Zamonaviy liberal dunyoda bunday emas. Tolerantlik allaqachon umumiy xususiyatga ega, chunki u hayotning barcha sohalariga taalluqlidir, rasmiy mafkuradir (va davlatda emas, balki milliy darajada) va uni amalga oshirish amaliyoti shunday tuzilganki, ular o'zgacha emas. odamga erkin tanlov qilish uchun joy qoldirdi. Amalga oshirilgan siyosat ijtimoiy munosabatlarning yangi arxitekturasini yuzaga keltirdi. Tarixiy me'yorlarga ko'ra, qisqa vaqt ichida uzoq yo'l bosib o'tildi - ayrim ijtimoiy guruhlarning (ozchiliklarning) huquqlarining buzilishi mavjudligini jamoatchilik tomonidan tan olinishidan ijobiy kamsitishgacha (ozchiliklarga bunday imtiyozlar berish, bu huquqlarning amalda buzilishiga olib keldi). Joriy qilingan bag'rikenglikning umumiy tabiati jamiyatning o'zagi - me'yorlar va qadriyatlarining o'zgarishiga olib keldi. Bundan tashqari, nafaqat rivojlanish, evolyutsiya, balki "qutblanishning teskari o'zgarishi" (belgilarning o'zgarishi). Ilgari yomon deb hisoblangan narsa yaxshi bo'ldi. Eng yorqin misol - noan'anaviy jinsiy orientatsiyaga ega bo'lgan shaxslarga munosabatning o'zgarishi. Endi masala bunday amaliyotlarni qonun bilan ta'qib qilmaslik haqida emas, balki ularni targ'ib qilish va odamlarni an'anaviy jinsiy orientatsiyadan voz kechishga deyarli majburlash haqida. Ushbu yo'nalish ko'p jihatdan bag'rikenglikni joriy etish bo'yicha zamonaviy G'arb amaliyotlarining mohiyatini aks ettiradi.

Normlar va qadriyatlar, fikrlash va xulq-atvor o'zgarishidan keyin tanani o'zgartirish amaliyotlari jadal sur'atlar bilan joriy etilayotganini hisobga olsak, sodir bo'layotgan o'zgarishlarning fundamentalligi va inqilobiy tabiati yanada yaqqolroq bo'ladi. Bu hodisani ijtimoiy transhumanizm - yangi ijtimoiy amaliyotlarga mos ravishda inson tanasining maqsadli sun'iy o'zgarishi deb ta'riflash mumkin. Ijtimoiy transhumanizm - bu alohida holatlar (individual qarorlar) to'plami emas, u ommaga targ'ib qilinadigan mafkuradir. Bu nafaqat jinsiy orientatsiyaga (jinsni o'zgartirish operatsiyasi) tegishli. G'arb mamlakatlarida nogironlik kuchaymoqda. Trans-nogironlik - bu ruhiy holat bo'lib, unda odamlar o'z tanasining bir qismini begona deb bilishadi (ularni almashtiradi) va bu tana qismlarini yoki funksiyalarini olib tashlash uchun jarrohlik amaliyotidan o'tadilar va ixtiyoriy ravishda nogiron bo'lib qoladilar. G'arbiy psixiatriyada ushbu buzuqlik uchun maxsus atama mavjud - BIID (tana yaxlitligida buzilishni aniqlash) - o'z tanasini idrok etishning yaxlitligini buzish sindromi [11]. Garchi bu buzuqlik tabiatan psixiatrik bo'lib, tavsiflangan bag'rikenglik amaliyotlaridan mustaqil ravishda mavjud bo'lsada, zamonaviy ijtimoiy-madaniy vaziyat o'z tanasidagi ongli, sub'ektiv (maxsus tibbiy sabablarsiz) o'zgarishlar uchun bunday operatsiyalarni dolzarb va hatto modaga aylantiradi. O'zini va tanasini idrok etishning bunday turi nafaqat tibbiy, psixologik, balki ijtimoiy sabablarga ham ega bo'ladi. Majburiy ravishda tolerantlik joriy qilingan jamiyatlarda yashovchi odamlar sodir bo'layotgan o'zgarishlarning jiddiylikni his qiladilar va hamma ham ulardan xursand emas yoki ular bilan rozi emas.

Qarama-qarshilik nafaqat individual darajada, balki kuch tuzilmalarining qarorlarida ham namoyon bo'ladi. Masalan, The Washington Post ta'kidlaganidek, 2022 yil trans amerikaliklar uchun qo'rquv va noaniqlik yili bo'ldi, chunki transgenderlarning hayotini cheklovchi qonunlar mamlakatning butun tarixidagidan ko'ra ko'proq kiritilgan: 2018 yilda esa 18 ta shunday qonun loyihasi kiritilgan, keyin 2022 - 155 ta. Ushbu qonun loyihalarining haqiqati va muvaffaqiyati juda nisbiydir. Birinchidan, to'rt yil ichida transgender amaliyotini cheklash bo'yicha taqdim etilgan 390 ta qonun loyihasidan atigi 39 tasi qabul qilindi,

ikkinchidan, mamlakatning turli hududlarida vaziyat bir xil emas, trans himoyasi kuchaytirilayotgan bir qator davlatlar mavjud. [10]. Yuqorida ta'riflangan narsa (ijobiy diskriminatsiya, me'yoriy inqilob) odamlarning ijtimoiy ongida va ijtimoiy o'zini o'zi identifikatsiyalashda sezilarli o'zgarishlarga olib keldi: ko'pchilik (avval hukmron bo'lgan me'yorlar va qadriyatlarga rioya qilganlar va jamiyatda aslida ko'proq bo'lganlar) ozchilikda ekanliklarini his qiladilar. Bunday jarayonning ko'p jihatlari (amalga oshirish mexanizmi, oqibatlar) E. Noel-Neumann [5] tomonidan "jimlik spirali" da tavsiflangan. Ta'riflangan jarayonlar bilan bog'liq holda, ijtimoiy nazoratda sezilarli o'zgarishlar yuz berdi.

Zamonaviy G'arbning bag'rikenglik amaliyoti murosasizlik xatti-harakatlari uchun norasmiy salbiy sanksiyalar rolining keskin ortishi bilan tavsiflanadi. Ko'p misollar mavjud: kimdir (ba'zan hatto jamoatchi ham) ijtimoiy tarmoqlarda murosasiz deb talqin qilinishi mumkin bo'lgan biror narsa joylashtirishga ulgurmasdan, muallifga tanqidlar to'lqini tushadi, bu esa ko'pincha rasmiy sanksiyalar (ishdan bo'shatish) bilan qo'llab-quvvatlanadi. ish, shartnomalarni bekor qilish). (Masalan, bu mashhur yozuvchi, Garri Potter kitoblari muallifi J. Rouling bilan sodir bo'lgan edi, u betaraflik natijasida, bizning fikrimizcha, bayonotlar haqiqatda uning mualliflik huquqini buzgan. Ko'pchilik uni so'z bilan qoraladi va ular hatto muloqot qilishni to'xtatdilar). Endi bag'rikenglik masalalari bo'yicha ijtimoiy nazoratning rivojlanishi yangi bosqichga kirmoqda - norasmiy nazorat rasmiy institutsionalizatsiya bilan to'ldiriladi.

Xulosa. Shunday qilib, zamonaviy G'arb jamiyatlarida bag'rikenglik faqat boy odamlardagi g'oyalardan biri emas jamoat ongining o'ziga xos ijtimoiy-madaniy dominant hodisasi. Bunday dominant shakllangan ijtimoiy muhandislik rolini o'ynaydigan muayyan siyosiy va boshqaruv amaliyotlarini qo'llash natijasida, uning yordami bilan jamiyat maqsadli ravishda qayta quriladi - uning normalari va qadriyatlari, odamlar, ularning fikrlar, xatti-harakatlar va tanalar o'zgaradi. Bu amaliyot, aksincha, tolerantlikning buzilgan kontseptsiyasiga asoslanadi.

Bizningcha, bunday murosasiz bag'rikenglik jaholat, xato yoki oqibat emas, bu puxta o'ylangan va izchil amalga oshirilayotgan siyosiy va boshqaruv loyihasidir. O'nlab yuqorida aytilganlarga ko'ra, zamonaviy G'arbning bag'rikenglik amaliyotini manipulyatsiya sifatida baholash mumkin, chunki odamlarga atama niqobi ostida amalga oshirilayotgan faoliyatning asl ma'nosi va maqsadlari haqida ma'lumot berilmagan, ezgu fikrga ishora qiladi.

Адабиётлар/Литература/References:

1. Азимов Э.Г. Новый словарь методических терминов и понятий (теория и практика обучения языкам) / Э.Г. Азимов, А.Н. Щукин — М.: ИКАР, 2009. — 448 с.
2. Арцыбашев И.Г. Этимологические дефиниции толерантности и терпимости: альтернативность ценностного содержания. / И.Г. Арцыбашев // Проблемы истории, филологии, культуры. — 2009. — 4(26). — с. 259-262. — URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/etimologicheskie-definitzii-tolerantnosti-i-terpimosti-alternativnost-tsennostnogo-soderzhaniya> (дата обращения: 15.06.23).
3. Баева Л.В. Толерантность: идеи, образы, персоналии / Л.В. Баева — Астрахань: Издательский дом "Астраханский университет", 2009. — 217 с. С.Г.
4. Вебер М. Избранные произведения / М. Вебер — М.: Прогресс, 1990. — 808 с.
5. Ноэль-Нойман Э. Общественное мнение. Открытие спирали молчания / Э. Ноэль-Нойман — М.: Прогресс Академия, Весь мир, 1996. — 352 с.

6. Кузнецов В.Г. Словарь философских терминов / В.Г. Кузнецов — М.: ИНФРА-М, 2005. — 731 с.
7. Чебыкина О.А. Системный анализ подходов к понятию «толерантность». / О.А. Чебыкина // Психолого педагогические исследования. — 2012. — №2. — URL: https://psyjournals.ru/journals/psyedu/archive/2012_n2/53615 (дата обращения: 08.05.23).
8. Баева Л.В. Этика и культура толерантности / Л.В. Баева, Л.Я. Подвойский — Астрахань: Астраханский университет, 2012. — 192 с.
9. Декларация принципов терпимости: принята резолюцией 5.61 Юнеско от 16 ноября 1995 года. — URL: https://www.un.org/ru/documents/decl_conv/declarations/toleranc.shtml (дата обращения: 06.05.23).
10. Branigin A. Anti-trans laws are on the rise. Here's a look at where — and what kind / A. Branigin, N. Kirkpatrick // The Washington Post. — 2022. — URL: <https://www.washingtonpost.com/lifestyle/2022/10/14/anti-trans-bills/> (accessed: 09.05.23).
11. First M. Desire for amputation of a limb: Paraphilia, psychosis, or a new type of identity disorder. / M. First // Psychological Medicine. — 2005. — 35(6). — p. 919-928. — URL: https://www.cambridge.org/core/journals/psychological_medicine/article/abs/desire-for-amputation-of-a-limb-paraphilia-psychosis-or-a-new-type-of-identity-disorder/3E6CA6332CB01EFD75E72CEB393C6FAE (accessed: 08.05.23).
12. Мамасалиев, М. М. (2023). ТОЛЕРАНТНОСТЬ И ИНТОЛЕРАНТНОСТЬ: ПРОБЛЕМА МИРА ИЛИ НОРМА?. *Miasto Przyszłości*, 38, 176-181.
13. Mirsaidovich, M. M. (2023). DEFORMATION OF TOLERANCE TOWARDS OTHERS IN POSTMODERN SOCIETY. *EUROPEAN JOURNAL OF INNOVATION IN NONFORMAL EDUCATION*, 3(6), 230-232.
14. Мамасалиев, М. М. (2023). ТРАНСФОРМАЦИЯ ПРИНЦИПОВ ТЕРПИМОСТИ В ОБЩЕСТВЕ ПОСТМОДЕРНА. *International scientific journal of Biruni*, 2(1), 144-148.
15. Mamasaliev, M. M. (2023). A CHANGE IN THE PRINCIPLES OF TOLERANCE IN POSTMODERN SOCIETY. *Oriental renaissance: Innovative, educational, natural and social sciences*, 3(2), 1071-1076.

SCIENCEPROBLEMS.UZ

ИЖТИМОЙ-ГУМАНИТАР ФАНЛАРНИНГ ДОЛЗАРБ МУАММОЛАРИ

№ S/7 (4) – 2024

АКТУАЛЬНЫЕ ПРОБЛЕМЫ СОЦИАЛЬНО- ГУМАНИТАРНЫХ НАУК

ACTUAL PROBLEMS OF HUMANITIES AND SOCIAL SCIENCES

Ижтимоий-гуманитар фанларнинг долзарб муаммолари электрон журнали 2020 йил 6 август куни 1368-сонли гувоҳнома билан давлат рўйхатига олинган.

Муассис: “SCIENCEPROBLEMS TEAM” масъулияти чекланган жамияти

Таҳририят манзили:

100070. Тошкент шаҳри, Яккасарой тумани, Кичик Бешёғоч кўчаси, 70/10-уй. Электрон манзил:

scienceproblems.uz@gmail.com

Боғланиш учун телефонлар:

(99) 602-09-84 (telegram).